



JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Hampus Ekelund

Condictio indebiti

En kritisk analys av Högsta Domstolens behandling av
misstagsbetalningar

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

VT 2013

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar och avgränsning	6
1.4 Metod och material	6
1.5 Forskningsläge	7
1.6 Disposition	7
2 CONDUCTIO INDEBITI I KORTHET	8
2.1 Den rättsliga regleringen	8
2.1.1 Huvudregeln och undantagen	9
3 CONDUCTIO INDEBITI I RÄTTSPRAXIS	12
3.1 Misstagsbetalningar i konsumentförhållanden	12
3.2 Misstagsbetalningar i kommersiella förhållanden	14
3.2.1 Särskilt om banker som betalare	14
3.2.2 Övriga kommersiella förhållanden	18
3.3 Misstagsbetalningar till staten	19
4 AVSLUTANDE DISKUSSION	23
4.1 Huvudregeln	23
4.2 Undantagen	23
4.3 Slutsatser och egna ställningstaganden	24
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	28

Summary

In Swedish law, the principle of *condictio indebiti* provides, as a general rule, that anyone who makes a payment by mistake shall have the right to get his or her money back. The general rule is motivated by the fact that the recipient of the payment is in no way entitled to the funds, and therefore has no considerable interest in keeping them. There are, however, situations where the chain of events, both preceding and following the payment, leads to the conclusion that the recipient shall be free from any claims of repayment. One such situation is when the money is received in good faith, and the recipient, still unaware of the mistake, has either spent the money, or in any other way adapted his or her economy as a result of the payment. When deciding which one of the parties has the most considerable interest, other factors of relevance are e.g. the interest of stability in the general economic system, the economical capacity of the recipient, whether any of the parties have been negligent, and finally, the time it took for the transferor to notify the recipient of the mistake. Another factor of importance is the identity of the parties, as different considerations must be made in cases where the payment has been received by a consumer as opposed to when it has been received by a government agency.

This essay is based on an analysis of five more recent cases from the Supreme Court, and its purpose is to examine whether the principle of *condictio indebiti* is applied in a consistent and appropriate manner. The positions taken by the Court are scrutinized and compared to the positions taken in earlier practice, and those of the legal doctrine. The study concludes that the Supreme Court, in some cases, has chosen not to discuss the traditionally important, necessary condition of whether the recipient has adapted his or her economy as a result of the payment. The analysis also shows that the Supreme Court's strive to enforce certain legal policy has, on some occasions, led it to disregard some of the basic values of the principle of *condictio indebiti*, which in turn has led to seemingly unfair results.

Sammanfattning

I svensk rätt har den som erlagt betalning av misstag som huvudregel, enligt principen om *condictio indebiti*, rätt att få pengarna åter. Huvudregeln motiveras av det faktum att mottagaren inte har någon rätt till de erhållna medlen och därmed inte heller något beaktansvärt intresse av att få behålla dem. Det finns emellertid fall då omständigheterna vid betalningen och händelseförloppet därefter ger vid handen att återbetalningsskyldighet inte skäligen bör åläggas mottagaren. Så kan vara fallet då betalningen mottagits i god tro, och mottagaren därefter hunnit antingen spendera pengarna, eller på annat sätt inrätta sin ekonomi efter betalningen, alltjämt i god tro. Vid bedömningen av vilket av parternas intressen som bör ges företräde är även andra faktorer av betydelse, t.ex. hänsyn till tryggheten i den allmänna omsättningen, mottagarens ekonomiska kapacitet, parternas eventuella culpa, samt den tid efter betalningen under vilken betalaren förhållit sig passiv. Även partskonstellationen spelar en betydande roll: det säger sig själv att en misstagsbetalning till en konsument aktualiserar andra hänsyn än en misstagsbetalning till en statlig myndighet.

Denna uppsats bygger på en analys av fem nyare rättsfall från Högsta Domstolens praxis och syftar till att utreda huruvida principen om *condictio indebiti* tillämpas på ett konsekvent och ändamålsenligt sätt. Domstolens ställningstaganden granskas mot bakgrund av de hänsyn som, i doktrin och tidigare rättspraxis, har ansetts motivera regleringens utformning. Undersökningen visar att HD i några fall har valt att, utan närmare motivering, utelämna det traditionellt väletablerade inrättanderekvisitet från sin bedömning. HD:s rättspolitiska strävanden har i några av de behandlade rättsfallen genomdrivits på ett sätt som står i strid med de underliggande hänsyn som *condictio indebiti*-principen bygger på, vilket har lett till orättvisa resultat.

Förord

Då var juristprogrammets tre första år snart till ända. Det har varit givande att få skriva denna kandidatuppsats, lite som en uppvärmning inför det kommande examensarbetet. För min del har det utgjort en möjlighet att lära känna mig själv som författare, och givit mig insikt om var mina fallgropar ligger under skrivprocessen.

Jag skulle vilja tacka min familj, och framförallt min kära sambo Josefin som, som alltid, varit ett ovärderligt stöd för mig under mitt ”nötande”. Ett stort tack även till min handledare Sacharias Votinius för goda råd, uppmuntran och värdefull feedback.

Hampus Ekelund

25 maj 2013, Lund.

Förkortningar

HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
JT	Juridisk Tidskrift
JustR	Justitieråd
KFM	Kronofogdemyndigheten
NJA	Nytt Juridiskt arkiv, avd. I
SEK	Svenska kronor

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Betalningar är en del av de flesta människors vardag. Vissa transaktioner är slentrianmässiga till sin karaktär, köp av matvaror och dylikt, andra är för betalaren mer ovanliga såsom förvärv av en bil, bostadsrätt eller en fastighet. Såväl fysiska som juridiska personer genomför betalningar i stort sett dagligen, och då fråga är om mänskligt handlande är det naturligt att det ibland förekommer misstag. Misstaget kan bestå i att betalaren felaktigt trott att han eller hon stod i skuld till en viss mottagare, men villfarelsen kan också, då det visserligen existerar en skuld, avse beloppets storlek. Betalarens rätt att kräva en felaktig betalning tillbaka benämns *condictio indebiti*, ett begrepp som härrör från den romerska rätten.¹

Den tekniska utvecklingen, och samhällsutvecklingen i övrigt, har medfört nya betalningsmetoder. I dagens datoriserade samhälle är det sannolikt inte alltför ovanligt att en betalare begår misstag genom att t.ex. skriva en siffra fel vid angivande av mottagarkonto eller liknande. I de flesta fall rättas säkerligen misstaget i samförstånd mellan parterna, utan inblandning av rättsväsendet. Det händer dock, då och då, att fall rörande *condictio indebiti* letar sig upp genom instansordningen, och sannolikt är det då fråga om fall med, på något sätt, särpräglade omständigheter.

1.2 Syfte

Denna uppsats syftar till att undersöka Högsta domstolens argumentation och ställningstaganden i frågor rörande *condictio indebiti*. Mot bakgrund av de hänsyn som traditionellt sett anförts i doktrin och rättspraxis som skäl för regleringens utformning skall sedan bärigheten i HD:s resonemang analyseras. Arbetet syftar vidare till att uppmärksamma skillnader i domstolens bedömning beroende av partssammansättningen i varje enskilt

¹Adlercreutz, Axel: *Avtalsrätt I*, Lund 2002, s.284.

fall, dvs. huruvida misstagsbetalningar från konsumenter behandlas annorlunda än misstagsbetalningar från näringsidkare osv.

1.3 Frågeställningar och avgränsning

De frågor som skall behandlas är, I, tillämpas principen om *condictio indebiti* på ett konsekvent sätt av Sveriges domstolar, II, hur motiveras åläggande av, respektive befrielse från, återbetalningsskyldighet och hur stämmer det överens med de hänsyn som traditionellt har setts som beaktansvärda, dvs. skyddet för betalarens äganderätt, billighetsskäl med avseende på mottagarens ekonomi osv. Undersökningen begränsas i huvudsak till ”rena” *condictio indebiti*-fall och den närliggande situationen att någon kräver tilläggsbetalning efter att ha fått för lite betalt, kommer inte att behandlas. Av utrymmesskäl berörs inte heller frågor om obehörig vinst, ej heller frågor rörande förhållandet mellan *condictio indebiti* och avtalsrättsliga spörsmål såsom förutsättningsläran och Avtalslagens regler om ogiltighet. Även fall rörande felaktiga löneutbetalningar faller utanför ramen för detta arbete då det särskilda rättsförhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare föranleder delvis andra överväganden än övriga betalningsförhållanden. Då arbetet inte syftar till att vara en heltäckande genomgång av rättspraxis rörande *condictio indebiti*, utan snarare en mer ingående analys av skälen bakom regleringen, har undersökningen begränsats till fem rättsfall från Högsta Domstolen. Urvalet har gjorts mot bakgrund av ambitionen att visa på nyanser i HD:s bedömning beroende av partskonstellationen och övriga omständigheter.

1.4 Metod och material

Uppsatsens huvudsakliga underlag är doktrin och rättspraxis. Doktrinen har använts för att utreda rättsvetenskapens syn på innebörden av principen om *condictio indebiti* och de skäl som anses motivera dess utformning. De fem rättsfall som refereras, och sedermera analyseras, utgör exempel på HD:s bedömning i nyare rättspraxis. Rättsfallen analyseras utifrån ett kritiskt

perspektiv med utgångspunkt i de ståndpunkter som intagits främst i doktrinen, men även i tidigare rättspraxis.

1.5 Forskningsläge

I doktrinen förekommer sporadiskt diskussioner och inlägg om *condictio indebiti*, vanligen i anslutning till att HD avgjort ett nytt mål. Om man bortser från debattinlägg som i huvudsak rör bedömningen av specifika fall finns det i stort sett endast ett mer genomgripande arbete på området, och detta är tämligen ålderstiget.² Det saknas således mer djupgående analyser av senare års utveckling i rättspraxis.

1.6 Disposition

Arbetet är uppdelat i fyra kapitel. Efter inledningen följer, i kapitel två, en översiktlig redogörelse för den svenska principen om *condictio indebiti* och de faktorer som är av betydelse för bedömningen. I kapitel tre presenteras sedan ett urval av fem rättsfall med varierande partssammansättning. Först behandlas ett fall av misstagsbetalning i konsumentförhållande, därefter tre fall av betalning mellan näringsidkare, och slutligen ett fall där staten stod som betalningsmottagare. I anslutning till referaten diskuteras omständigheterna i respektive mål samt HD:s ställningstaganden. Kapitel fyra innehåller sammanfattande diskussion samt egna slutsatser och ställningstaganden, bl.a. i form av ett förslag på metod för bedömning av misstagsbetalningar.

² Se Hult, Phillips: *Juridisk debatt*, Uppsala 1952.

2 **Condictio indebiti i korthet**

Misstagsbetalningar, solutio indebiti, kan ske på grund av betalarens felaktiga uppfattning, antingen rörande skuldens existens, eller rörande dess storlek. När betalaren väl inser att betalningen, av en eller annan anledning, saknat rättsgrund aktualiseras frågan om huruvida betalaren har rätt att kräva betalningen åter. Sådan återkravs rätt benämns *condictio indebiti*. Andra sidan av myntet är huruvida mottagaren med framgång kan hävda en rätt att behålla det felaktigt utbetalda beloppet.³

Från misstagsbetalningar särskiljs fall då betalningen framstår som en disposition. Så är fallet då betalaren har vetskap om att ingen betalningsskyldighet åligger honom, men väljer att betala ändå, alternativt medvetet erlägger högre belopp än vad han eller hon rätteligen är skyldig att göra. Motiven till en disposition kan naturligtvis variera, det kan t.ex. röra sig om affärsmässiga skäl eller liknande. Oavsett vilka skäl betalaren må ha till sin rättshandling är det inte fråga om en misstagsbetalning utan om en medveten sådan, varför det inte är möjligt att framställa återkrav med stöd av grundsatzerna om *condictio indebiti*.⁴

2.1 **Den rättsliga regleringen**

Condictio indebiti-institutet finns inte reglerat i lagtext utan de principer som tillämpas av svenska domstolar i dylika situationer har utkristalliserats i rättspraxis. Grunden för principernas nutida utformning lades på 30-talet av justitierådet Alexandersson som, inför avgörandet av rättsfallet NJA 1933 s.25, författade en PM vari han, med utgångspunkt i en komparativ undersökning av reglering och doktrin i andra europeiska länder, resonerade sig fram till hur den svenska modellen borde se ut.⁵ Alexandersson konstaterade att en mängd olika faktorer kan vara relevanta för

³ Hult 1952, s.48.

⁴ Mellqvist, Mikael och Persson, Ingemar: *Fordran & Skuld*, Uppsala 2011, s.37-38.

⁵ Adlercreutz 2002, s.284-285.

bedömningen, och att frågan om vilken parts intresse som väger tyngst är beroende av omständigheterna i varje enskilt fall. Han framhöll dock att det, trots behovet av flexibilitet i bedömningen, var nödvändigt med vissa fasta riktlinjer för prövningen av en misstagsbetalnings bestånd respektive återgång.⁶ Många av de överväganden som Alexandersson såg som relevanta på 1930-talet kommer att behandlas nedan, då de fortfarande utgör viktiga beståndsdelar i principen om *condictio indebiti*. Som exempel kan nämnas beaktande av hur lång tid som förflutit mellan betalningen och återkravet, samt hänsyn till omsättningens säkerhet.

2.1.1 Huvudregeln och undantagen

Frågan om huruvida en misstagsbetalning ska bestå eller ej avgörs genom en intresseavvägning i varje enskilt fall. Betalarens intresse är naturligt nog att betalningen ska gå åter, då den inte varit avsedd och inte heller rättsligt grundad. En betalning har dock, till sin rättsliga karaktär, funktionen av en slutlig uppgörelse. Att regelmässigt medge varje framställt återkrav vore därmed negativt för tryggheten i omsättningen. Med en sådan rättstillämpning hade en betalningsmottagare inte kunnat räkna med att en mottagen betalning verkligen utgjort en slutuppgörelse, utan istället tvingats sväva i osäkerhet med avseende på betalningens bestånd.⁷ Det kan med andra ord finnas skäl för ett mer nyanserat synsätt av hänsyn till mottagaren. Eftersom mottagaren av en misstagsbetalning inte har någon rätt till de erhållna medlen brukar dock huvudregeln sägas vara att det av misstag utbetalda beloppet skall återföras till betalaren.⁸ Denna huvudregel kan emellertid endast ses som en utgångspunkt, då den försetts med relativt långtgående undantag till förmån för mottagarens intressen. Vid en genomgång av de rättsfall som finns på området framstår det till och med som vanligast att mottagaren får behålla det felaktigt erhållna beloppet.⁹

⁶ JustR Alexanderssons PM återgivet i NJA 1933 s.25.

⁷ Se JustR Alexandersson i NJA 1933 s.25.

⁸ Gorton, Lars: ”Condictio indebiti i nyare svensk rättspraxis”, I: *JFT 4-5/2005 s.452*.

⁹ Lennander, Gertrud: ”Misstagsbetalning och kvittning i konkurs”, I: *Festskrift till Torgny Håstad*, Uppsala 2010, s.438.

I ett flertal av HD:s avgöranden av fall rörande *condictio indebiti*, innehåller domskälen en slags standardformulering som bekräftar att det visserligen finns en huvudregel om återbetalning, men att hänsyn till mottagarens intressen har föranlett åtskilliga modifieringar av denna. Vidare brukar det framhållas att mottagarens intressen framstår som särskilt beaktansvärda då vederbörande, i god tro, mottagit betalningen och sedermera förbrukat medlen eller på annat sätt inrättat sig efter betalningen.¹⁰ Med god tro avses att mottagaren varken insett eller bort inse att betalningen saknade rättslig grund, dvs. det är fråga om ett krav på objektivt god tro vilket täcker både mottagandet av betalningen och det senare inrättandet därefter.¹¹

Att undantag görs i dylika fall motiveras av billighetshänsyn avseende mottagaren och dennes ekonomiska situation. Det har ansetts oskäligt att en person som mottagit en betalning i god tro och sedan agerat, exempelvis genom att förbruka pengarna, skall försättas i ett sämre ekonomiskt läge än om betalningen aldrig skett. Hult motiverar undantaget med att mottagaren, då betalningen kommer honom eller henne till godo, inte räknar med att de erhållna medlen skall återkrävas i framtiden. Han menar att betalningsmottagares ekonomiska förutsättningar vanligen är sådana att de anpassar sina utgifter med ledning av sina inkomster. Mer pengar på kontot skulle således innebära mer att mer förbrukas, vilket i sin tur leder till att när återkrav väl riktas från betalaren finns inget överskott kvar på kontot. Sammantaget resulterar betalarens misstag och senare återkrav således i att mottagaren utan eget vållande, i slutändan står med en återbetalningsskuld, när han eller hon, förutan betalarens misstag, skulle ha varit skuldfri.¹²

I linje med Hults tankesätt bör även tidsaspekten tillmätas väsentlig betydelse då det är naturligt att en mottagare, efter längre tids passivitet från

¹⁰ Se t.ex. HD:s domskäl i NJA 2001 s.353 och NJA 2011 s.739.

¹¹ Lennander 2010, s.437.

¹² Hult 1952, s.65-66.

betalarens sida, har fog för att uppfatta betalningen som definitiv. En rättstillämpning av motsatt innebörd vore till men för omsättningens säkerhet. Om betalningsmisstaget däremot uppdagas omgående, eller åtminstone kort tid efter betalningen, är det istället betalarens intressen som gör sig starkast gällande. Detta eftersom återbetalningsskyldighet inte medför att mottagaren försätts i ett sämre ekonomiskt läge än vad som skulle blivit fallet om betalningen aldrig ägt rum.¹³

Förutom tidsaspekten kan även mottagarens ekonomi vara en faktor av betydelse. En mottagare med betydande ekonomisk kapacitet har naturligtvis svårare att argumentera för att han eller hon har inrättat sin ekonomi efter en specifik betalning. Enligt Hults mening bör återkrav vid misstagsbetalningar till stat, kommun och kapitalstarka juridiska personer därför lättare kunna bifallas.¹⁴ Vid intresseavvägningen kan domstolarna vidare ta i beaktande vilken av parterna som haft bäst möjligheter att överblicka de förutsättningar och omständigheter som förelåg vid betalningen, samt huruvida någon av parterna förfarit oaktsamt vid densamma.¹⁵

¹³ Hult 1952, s.67, se även Mellqvist och Persson 2011, s.38.

¹⁴ Hult 1952, s.67.

¹⁵ Se t.ex. NJA 1994 s.177 och NJA 1999 s.575

3 **Condictio indebiti i rättspraxis**

3.1 **Misstagsbetalningar i konsumentförhållanden**

Här skall redogöras för ett fall av *condictio indebiti*, NJA 1989 s.224, där betalaren, M, var en konsument och mottagaren, S, ett av Linköpings kommun helägt byggföretag. Bakgrunden till tvisten var i korthet att ett flertal privatpersoner, däribland M, hade köpt småhus under byggnation av S. Bolaget kom, efter det som M uppfattat som slutbetalningen, med tilläggskrav avseende indexhöjningar, vilka vida översteg den prognos som, inför kontraktsslutet, gjorts av S. M och ett flertal av de andra köparna kontaktade S och ifrågasatte tilläggsdebiteringen, men fick beskedet att S hade rätt att kräva det fakturerade beloppet. M föll slutligen till föga och betalade av rädsla för rättsliga konsekvenser.

Då M väckte talan om återgång av tilläggsbeloppet, eller snarare den del därav som översteg bolagets initiala prognos, anförde S principerna om *condictio indebiti* till stöd för att återbetalningsskyldighet inte skulle anses föreligga. Särskilt anmärkningsvärt var att M gjorde sitt återkrav gällande hela 2,5 år efter betalningen. Vid denna tidpunkt hade en av hennes grannar nått framgång med motsvarande talan mot S i Tingsrätten, vilket fick M att inse att det kunde finnas grund även för en talan från hennes sida.

HD konstaterade inledningsvis, i likhet med de två tidigare instanserna, att den aktuella betalningen hade saknat rättsgrund, dvs. att S inte haft rätt att kräva kompensation för indexstegringar med belopp som översteg den prognos som delgivits köparna, och att principerna om *condictio indebiti* skulle tillämpas. Bedömningen i övrigt avsåg i huvudsak två spørsmål, nämligen, hur betalningsmottagaren haft fog att uppfatta betalningen, samt betydelsen av M:s passivitet. Vad gäller den första frågan fann HD att det

faktum att M, efter samtal med S, hade betalat i enlighet med fakturan visserligen kunde ha gett S visst stöd för uppfattningen att M hade accepterat kravet såsom rättsligt grundat. Sammantaget kom domstolen dock fram till att S inte kunnat känna sig övertygad om sin rätt att framställa det aktuella kravet. Denna slutsats kom HD fram till efter att ha konstaterat att även ett flertal andra husköpare kontaktat S och ifrågasatt tillägget, samt att S hade gjorts medveten om att likartade frågor vid tidpunkten var under domstolsprövning, och att dom i några fall hade avkunnats till köparnas fördel. Nästa fråga avsåg huruvida M hade framställt sitt återkrav inom skälig tid under rådande omständigheter. Som ovan nämnts dröjde M cirka 2,5 år med att framföra sitt krav. HD konstaterade att senare års utveckling i riktning mot ett allt starkare konsumentskydd ska tas i beaktande även när det gäller situationer av *condictio indebiti*. Som exempel nämner domstolen att en näringsidkare inte kan ställa lika höga krav på omdöme och aktivitet vid betalning från en konsument, som vid betalning från en annan företagare. HD kom därmed fram till att M:s återkrav var framställt inom skälig tid och att det därför skulle bifallas.

Det aktuella målet illustrerar HD:s villighet att vara i hög grad förlåtande mot konsumenter som utfört misstagsbetalningar. Domstolen uttalar sig, i början av sitt resonemang, om tidsaspekten i linje med vad som traditionellt har anförts i doktrinen, dvs. att betalningsmottagaren bör kunna känna sig mer och mer säker på att betalningen utgjort en slutlig uppgörelse allteftersom tiden går. Härefter gör HD en helomvändning och konstaterar att M:s krav ska anses vara framställt inom skälig tid.

Till att börja med kan noteras att det framstår som konsekvent att beakta konsumentskyddsaspekter även i fall av misstagsbetalningar. I övrigt ger HD:s argumentation upphov till vissa funderingar. Klart är att tidsaspekten alltjämt är en relevant faktor i sammanhanget, även då betalaren är en konsument: lång tids passivitet bör alltså utesluta återbetalningsskyldighet oavsett vem betalaren är. En naturlig fråga som då uppkommer är vad som menas med lång tid. Klart är att HD:s definition av härav varierar beroende

på vem betalaren är. HD antyder således i domskälen att 2,5 års passivitet troligen inte skulle ha bedömts vara skälig tid om det istället hade varit fråga om en betalning mellan två jämbördiga parter, vilket också vinner stöd av senare rättspraxis.¹⁶

Utöver konstaterandet om att man inte kan ställa samma krav på konsumenter som på näringsidkare rörande aktivitet och omdöme, bygger HD:s bedömning av inrättandefrågan på hur S haft fog att uppfatta den aktuella betalningen. Slutsatsen, att inget inrättande skett, grundade sig inte på M:s eget agerande utan på det faktum att andra husköpare hade agerat mot S. De andra husköparnas aktivitet kom således att tillgodoräknas M, trots hennes egen långvariga passivitet. En näringsidkare som riktar sin verksamhet mot konsumentmarknaden och blir stämd inför domstol av en kund, måste alltså vara beredd på att fler mottagna betalningar kan komma att återkrävas i en avlägsen framtid om kunden skulle gå vinnande ur processen. HD:s resonemang i 1989 års fall torde kunna leda till att ett dylikt företag kan tvingas sväva i osäkerhet under väldigt lång tid avseende ett betydande antal betalningar.

3.2 Misstagsbetalningar i kommersiella förhållanden

3.2.1 Särskilt om banker som betalare

NJA 1994 s.177 gällde en misstagskreditering på bolaget R:s konto. Den krediterande banken, S, hade fått ett meddelande från en tysk bank, vilket av S uppfattades som ett uppdrag från den tyska banken att förmedla en betalning, ca 50 000 SEK, till R från ett tyskt bolag. S fick sedermera vetskap om sitt misstag och sände, ca en månad efter krediteringen, ett skriftligt återkrav till R som emellertid bestred kravet. Det skriftliga kravet hade föregåtts av ett muntligt sådant, vilket lämnats 11 dagar efter

¹⁶ Se t.ex. NJA 2001 s.353 (nedan under 3.2.2).

betalningen. R bestred återbetalningsskyldighet då beloppet hade avräknats från en fordran som R hade på det tyska bolaget.

HD uttalade att S haft betydligt bättre förutsättningar att överblicka den aktuella situationen än vad bolaget haft och hänvisade till att betalningsförmedling utgjorde ett av bankens huvudsakliga verksamhetsområden. Vidare konstaterades att R varit i god tro då betalningen mottogs. HD gjorde även ett mer allmänt uttalande om att intresset av trygghet i omsättningen främjas, ”om man som princip antar att den som, i ett fall som det aktuella, av oaktsamhet orsakat en felaktig betalning till en godtroende betalningsmottagare också får ta konsekvenserna av sin försumlighet genom att [...] fränkänn[as] rätten att återkräva det felaktigt utbetalda beloppet.”¹⁷. Efter det ovan omtalade resonemanget konstaterade domstolen att det saknade betydelse huruvida muntligt återkrav riktats mot bolaget redan 11 dagar efter betalningen. Talan om återgång ogillades.

Ytterligare ett rättsfall som bör nämnas är NJA 1999 s.575. Även i det här fallet var det fråga om en bank som, i egenskap av betalningsförmedlare, genomförde en icke rättsgrundad överföring till ett bolags konto. Beloppet i 1999 års fall var emellertid väsentligt högre, över nio miljoner SEK. De händelser som ligger bakom tvisten är något invecklade, men bakgrunden var i korthet att banken utsattes för ett bedrägeri, av företrädare för bolaget L, och därigenom bl.a. förmåddes att genomföra den ifrågavarande transaktionen till bolaget F:s konto. Banken utförde betalningsuppdraget i tron att det fanns täckning härför på L:s konto, vilket inte var fallet. F var vid transaktionstillfället i likvidation. Misstaget uppmärksammades snabbt av banken, och F erhöll meddelande härom redan en timme efter överföringen, varefter de överförda medlen hölls avskilda från F:s övriga tillgångar. HD:s resonemang i det aktuella fallet bar likheter med den i 1994 års rättsfall. Utöver hänvisningarna till att banken haft bättre möjligheter till

¹⁷ NJA 1994 s.177.

överblick av situationen, samt till intresset av trygghet i omsättningen, poängterades att banken, trots bedrägeriet, uppvisat ett visst mått av oaktsamhet till skillnad från F. Vidare uttalade HD att återbetalning inte kunde motiveras med att F gjort en obehörig vinst, det erhållna beloppet hade nämligen avräknats från en fordran. HD:s slutsats blev att F inte var återbetalningsskyldig, varken på grund av principerna om *condictio indebiti*, eller på annan grund.

Utmärkande för de två ovan refererade rättsfallen är att HD anlägger ett synnerligen strängt synsätt gentemot bankerna. Att mottagaren var i god tro då betalningen erhöles, samt att banken var den part med bäst möjlighet till överblick och dessutom kunde läggas viss oaktsamhet till last, ansågs vara tillräckligt för att ogilla kravet på återbetalning i de respektive målen. Frågan om inrättande diskuteras överhuvudtaget inte i någon av domarna, vilket i sig får anses vara anmärkningsvärt då det traditionellt sett varit ett väletablerat rekvisit i *condictio indebiti*-sammanhang.

I 1999 års fall fick mottagaren vetskap om misstaget efter blott en timmes tid, och man bör kunna utgå från att vederbörande varken hunnit förbruka beloppet, inrätta sig, eller ens vidta några åtgärder överhuvudtaget med anledning av betalningen. Det var till och med så att mottagaren, efter bankens meddelande, höll de ifrågavarande medlen avskilda på ett särskilt konto. Det framstår således som högst sannolikt att banken, om frågan om inrättande tagits upp till bedömning, skulle ha vunnit framgång med sin talan. Istället väljer HD att fullfölja det stränga synsätt som introducerades genom NJA 1994 s.177, dvs. att ogilla återkravet med hänvisning endast till betalarens vårdslöshet och bättre möjligheter till överblick, samt intresset av trygghet i omsättningen. I 1994 års fall hade banken onekligen uppvisat viss oaktsamhet genom att feltolka den tyska bankens meddelande. HD:s slutsats rörande bankens vårdslöshet i NJA 1999 s.575, får däremot anses vara mer kontroversiell. Vårdslösheten bestod enligt HD i att banken, som ju blivit utsatt för ett relativt utstuderat bedrägeri, inte hade företagit tillräckligt ingående kontroller innan betalningsuppdraget verkställdes. Enligt min

mening kan banken i 1999 års fall på sin höjd läggas ringa oaktsamhet till last, vilket, med beaktande av bedrägeriet, inte borde kunna motivera ogillande av återkravet.¹⁸

Hänvisningen till intresset av trygghet i omsättningen framstår även den som något märklig, särskilt i 1999 års fall. Hellner ställer sig frågande till varför omsättningens trygghet skulle förbättras genom att man vägrar återkrav gentemot en betalningsmottagare som fått meddelande om misstaget tämligen omgående.¹⁹ Frågan framstår som berättigad då något trygghetskrav för mottagaren knappast gör sig gällande så nära inpå betalningen. Till detta kommer att banken i det aktuella fallet torde ha lidit större skada av att misstagsbetalningen blev bestående än vad mottagaren skulle ha gjort om domslutet blivit det motsatta.

I doktrinen har uttalats att de aktuella domarna ledde till en osäkerhet rörande inrättandekravets fortsatta relevans i *condictio indebiti*-situationer.²⁰ Denna oklarhet kom i någon mån att undanröjas genom att HD, i NJA 2001 s.353²¹, valde att återigen ta upp frågan om mottagarens inrättande. Betalaren i det fallet var emellertid inte en bank utan ett försäkringsbolag. Ett visst mått av oklarhet kan således sägas kvarstå även efter det senare avgörandet nämligen avseende huruvida HD, genom 1994 och 1999 års fall, haft för avsikt skapa särskilda regler för de fall då misstagsbetalningen härrör från en bank.

¹⁸ Jfr Hellner, Jan: ”Betalning av misstag”, I: *JT 1999/00* s.409, s.412.

¹⁹ Hellner 1999/00, s.412.

²⁰ Se Danielsson, Christer: ”*Condictio indebiti*: Vad krävs för att en misstagsbetalning skall bli bestående?”, I: *JT 2008-09* s.434, s.434-435.

²¹ Se nedan under 3.2.2.

3.2.2 Övriga kommersiella förhållanden

I NJA 2001 s.353 fick HD ta ställning till en misstagsbetalning från pensionsförsäkringsbolaget S, till bolaget K. Den aktuella betalningen, som avsåg inlösen av en pensionsskuld, skedde till ett för högt belopp på grund av misstag hos en handläggare på försäkringsbolaget. Återkravet från S, vilket avsåg knappt tre miljoner SEK, riktades först nio månader efter betalningen. K hävdade bland annat att det inte fanns något självständigt krav på inrättande i svensk rätt, S hävdade det motsatta. HovR gick på K:s linje och uttalade, med hänvisning till bland annat NJA 1994 s.177, att senare års praxis från HD inte gav stöd för att det skulle finnas något självständigt inrättandekrav då det var fråga om ett affärsmässigt förhållande mellan bolag.

HD, däremot, diskuterade frågan om inrättande och det var också denna punkt som blev avgörande. K ansågs ha haft fog att uppfatta S:s betalning såsom en slutreglering av det mellan parterna rådande rättsförhållandet. Med tanke på de komplicerade uträkningar som krävdes för att beräkna pensionsskulden hade det inte varit möjligt för K att på egen hand kontrollera beloppets riktighet, varför HD ansåg att K varit i god tro. Slutligen fann HD att K hade inrättat sig efter betalningen. De faktorer som härvid betonades av domstolen var att K, under de nio månader som hunnit förflyta, hade övergått till ny ägare, samt att bolagets räkenskapsår hade löpt ut och årsredovisning upprättats. HD uttalar även att betalningen inte hade saknat betydelse för K.

Detta rättsfall är av intresse med tanke på Hults ståndpunkt avseende betalningar till kapitalstarka juridiska personer, dvs. att det mera sällan går att tala om att ett sådant rättssubjekt inrättat sig efter en betalning.²² HD hänvisar i sina domskäl till det aktuella resonemanget och verkar av allt att döma godta Hults ståndpunkt. Domskälen tyder med andra ord på att det finns rättssubjekt som p.g.a. sin ekonomiska kapacitet inte, eller åtminstone

²² Hult 1952, s.67.

väldigt sällan, kan anses ha inrättat sig efter en betalning.²³ HD:s slutsats blev emellertid att K, som vid tiden för processen hade en årlig omsättning uppgående till 700 miljoner SEK och ca 450 anställda, inte var så pass kapitalstark att en betalning på ca 3 miljoner SEK saknade betydelse för bolaget. Frågan om var gränsen går, dvs. hur stort ett mottagande bolag måste vara för att falla inom den kategori som svårligen kan inrätta sig, är således fortfarande obesvarad.

K ansågs ha inrättat sig mot bakgrund av ett flertal faktorer, bl.a. att förhållandevis lång tid förflutit sedan betalningen, ändrade ägarförhållanden och att K:s räkenskapsår löpt ut. Hänvisningen till att bolaget övergått till ny ägare är något svårförståelig då kravet på inrättande avser bolagets ekonomi, inte ägarnas.²⁴

3.3 Misstagsbetalningar till staten

Statliga organ tar frekvent emot betalningar från privata rättssubjekt. En myndighet vars verksamhet till stor del består av att motta sådana betalningar är Skatteverket. Det är naturligt att vissa av de skäl som brukar anföras för att utesluta återbetalningsskyldighet, inte gör sig gällande med samma kraft då mottagaren är en statlig myndighet. Mest utmärkande är naturligtvis statens ekonomiska kapacitet, vilken naturligt nog är avsevärt större än den hos privatpersoner och de flesta företag. Vad gäller betalningar till Skatteverket bör också framhållas att det inte handlar om frivilliga transaktioner utan om betalningar av tvångskaraktär.

Högsta domstolen fick nyligen ta ställning till ett fall av misstagsbetalning till Skatteverket.²⁵ Betalningen härrörde från företaget V, som genom bokföringsbyrå RT hade gjort en inbetalning till ett skattekonto. RT hade av misstag råkat ange fel OCR-nummer vid inbetalningen, varför beloppet

²³ Jfr Danielsson 2008/09, s.438.

²⁴ Jfr Danielsson 2008/09, s.438-439.

²⁵ NJA 2011 s.739.

kom att bokföras på ett skattekonto tillhörande ett av bokföringsbyråns andra kundföretag, RC. Felet uppdagades vid Skatteverkets avstämning av skattekontot, vilket då visade ett underskott på V:s konto motsvarande summan för misstagsbetalningen. Verket underrättades om felet cirka en månad efter betalningens genomförande. Vid denna tidpunkt hade företagsrekonstruktion inletts beträffande RC, som senare under året kom att försättas i konkurs. När RT, som ersatt V för misstaget och inträtt i dess ställe, riktade återkrav mot Skatteverket återbetalades det överskott som fanns kvar på RC:s skattekonto. Resterande del av kravet, vilket utgjorde merparten av det felaktigt inbetalda beloppet, bestreds från verkets sida. Högsta domstolen kom fram till att principen om *condictio indebiti* var tillämplig, och att Skatteverket inte hade inrättat sig i god tro efter, betalningen. I och med detta ställningstagande ansåg HD att det saknade betydelse huruvida Skatteverket var i god tro vid betalningstidpunkten eller inte.

I HD:s domskäl återfinns några intressanta uttalanden. För det första fastslås att det, för principen om *condictio indebitis* tillämplighet, är ointressant huruvida en misstagsbetalning skett på grund av en ren felskrivning eller på grund av villfarelse, samt att det saknar betydelse om betalningen har gjorts genom en betalningsförmedlare. Oberoende av hur det må ligga till med ovan nämnda omständigheter är principen tillämplig så fort det är fråga om en betalning som saknar rättsgrund och som inte utgör en disposition. Detta klagörande av principen om *condictio indebitis* tillämpningsområde är viktigt, då det tidigare rått viss oenighet inom rättsvetenskapen på just denna punkt. Som exempel kan nämnas att Hellner har argumenterat för samma ståndpunkt som HD intog i 2011 års fall, medan det från andra håll har hävdats bl.a. att vid misstagsbetalningar som har sin grund i rättsvillfarelse borde återkrav bedömas med större restriktivitet än vid andra misstag.²⁶

²⁶ Hellner 1999/00, s.413 not.13; för motsatt uppfattning se Hult 1952, s.87-88, samt JustR Linds skiljaktiga mening i NJA 1989 s.224.

För det andra slår HD fast att "[d]en avstämning av skattekonton som sker enligt skattebetalningslagen (1997:483) kan i allmänhet inte anses innebära att Skatteverket därigenom i god tro inrättar sig efter en felaktig betalning [...]"²⁷. Detta uttalande innebär enligt min mening ett viktigt förtydligande, nämligen dels att det, åtminstone i teorin, är möjligt för staten att inrätta sig efter en felaktig betalning, dels att väldigt höga krav ställs för att inrättande skall anses ha skett.²⁸ Sist men inte minst antyder HD att även det faktum att RT gjorde Skatteverket uppmärksam på misstagsbetalningen inom kort tid togs i beaktande.

Efter det aktuella avgörandet publicerade Skatteverket ett ställningstagande för att klargöra sin tolkning av HD:s avgörande. Verkets slutsats blev att återbetalningsskyldighet endast föreligger i fall då det felaktigt inbetalade beloppet finns kvar inom den egna myndighetssfären, t.ex. då det har avräknats mot förfallna skatteskulder alternativt utgör överskott på ett skattekonto. Om beloppet däremot utmätts av KFM för kontoinnehavarens skulder, eller betalats ut till innehavaren av det skattekonto till vilket betalningen av misstag har gjorts, menar verket att återbetalningsskyldighet inte föreligger.²⁹ Ståndpunkten är med andra ord att om beloppet, eller del därav, har lämnat myndighetens egen organisation, och utbetalningen gjorts till en formellt behörig myndighet eller person, så skall inrättande i god tro anses ha skett.³⁰ I ställningstagandet framhålls vidare att betalaren måste ta kontakt med Skatteverket kort tid efter avstämningen av skattekontot.

Vad gäller inrättanderekvisitet, har ovan redogjorts för de hänsyn som anses kunna motivera undantag från *condictio indebiti*. Den traditionella motiveringen, att mottagaren inte på grund av annans misstag skall försättas i ett svårare läge än han varit i förutan betalarens misstag, kan enligt min mening knappast åberopas när det gäller betalningar till statliga organ.

²⁷ NJA 2011 s.739, p.13.

²⁸ Jfr Mellqvist, Mikael: "Analys: 12-0 till *condictio indebiti*", I: *Karnov*, s.1.

²⁹ SKV Dnr. 131 862835-11/111.

³⁰ Se Morgell, Nils-Bertil: "*Condictio indebiti* – kan staten inrätta sig? I: JT 2012/13 s.258.

Denna ståndpunkt intogs, som ovan nämnts, även Hult som menade att återkrav bör kunna bifallas lättare vid betalningar till staten och vissa kapitalstarka juridiska personer, än vid felaktiga betalningar till andra rättssubjekt.³¹ Skatteverkets ställningstagande har kritiserats av Danielsson, som menar att 2011 års avgörande ger starkt stöd för Hults ståndpunkt, dvs. att det är så gott som omöjligt för en myndighet att inrätta sig i *condictio indebiti*-regelns mening. Att betalaren förhåller sig passiv under lång tid efter det att han eller hon insett eller bort insett sitt misstag kan emellertid, enligt Danielssons tolkning av 2011 års domskäl, leda till att Skatteverkets återbetalningsskyldighet bortfaller. Han framhåller dock att betalarens passivitet inte leder till att myndigheten ska anses ha inrättat sig, utan att underlåtenheten att framställa återkrav istället får ses som att kravet efterges.³²

Vid skattebetalningar aktualiseras, utöver rörande frågan om inrättande, även andra svårigheter som inte är aktuella vid misstagsbetalningar till flertalet andra rättssubjekt. Eftersom skattebetalningar mottas maskinellt är det t.ex. svårt att göra någon konventionell bedömning av mottagarens goda tro i betalningsögonblicket.³³ 2011 års rättsfall ger dock inga närmare anvisningar om hur detta problem ska lösas.

³¹ Hult 1952, s.67.

³² Danielsson: ”*Condictio indebiti igen*”, I: *JT 2011/12* s.878, s.890.

³³ Mellqvist, I: Karnov, s.1.

4 Avslutande diskussion

4.1 Huvudregeln

I HD:s domskäl brukar det heta något i stil med att "[h]uvudregeln för *condictio indebiti* [...] sedan gammalt [har] ansetts vara att den betalande har rätt att kräva tillbaka det för mycket erlagda [...]"³⁴. I fyra av de fem ovan refererade rättsfallen har emellertid HD dömt till mottagarens fördel, dvs. ogillat kravet på återbetalning. Denna tendens framträder även vid en undersökning av svensk rättspraxis i dess helhet och beror således inte på mitt urval av rättsfall.³⁵ Det ligger således nära till hands att ifrågasätta huruvida huvudregeln i svensk rätt verkligen är att återbetalning ska ske. Förklaringen till att statistiken ser ut som den gör skulle visserligen kunna vara att endast fall med särpräglade omständigheter medges prövning i högsta instans, medan andra fall görs upp i godo alternativt i lägre instans. Oavsett varför praxis ser ut som den gör har huvudregeln, enligt min mening, goda skäl för sig då det är svårt att se varför en mottagare skulle få behålla medel som han eller hon inte är berättigad till, annat än då särskilda skäl talar för det. Det förhållandet att betalningen skett utan rättslig grund bör med andra ord vara tillräckligt för att motivera en presumtion för återgång.

4.2 Undantagen

Kravet på att den godtroende mottagaren, för att undgå återbetalningsskyldighet, ska ha förbrukat medlen alternativt på annat sätt inrättat sig efter betalningen i god tro, har sedan länge varit en del av den svenska varianten av grundsatsen om *condictio indebiti*. Undantaget har, som ovan framhållits, ansetts motiverat av billighets skäl då det framstår som icke önskvärt att en mottagare skall behöva bli försatt i skuld på grund av annans misstag. Om man accepterar detta resonemang bör man komma fram

³⁴ NJA 2001 s.353.

³⁵ Lennander 2010, s.438.

till att det inte finns några skäl för att låta mottagaren behålla ett felaktigt utbetalt belopp i fall då betalaren upptäcker sitt misstag tämligen omgående och låter mottagaren få vetskap därom. Den tid under vilken betalaren förhåller sig passiv bör således vara en väsentlig del av bedömningen av mottagarens eventuella inrättande.

En faktor, som verkar ha tillmätts allt större betydelse i de senaste decenniernas domstolspraxis, är strävan efter trygghet i omsättningen, dvs. en betalningsmottagare måste, förr eller senare, kunna känna sig trygg med att en mottagen betalning verkligen kommer att bli bestående. HD:s åberopanden av omsättningens trygghet framstår emellertid i vissa fall som något märkliga. I NJA 1989 s.224 ansågs det t.ex. vara förenligt med nämnda hänsyn att medge återkrav efter 2,5 års passivitet från betalarens sida, medan det, i NJA 1999 s.575, ansågs vara till gagn för tryggheten i den allmänna omsättningen att ogilla ett återkrav som framställts redan en timme efter betalningen. Enligt min mening talade trygghetsintresset, i 1999 års fall, snarare för betalarens ståndpunkt än för mottagarens, eftersom misstaget enkelt hade kunnat korrigeras utan skada för mottagaren.³⁶

4.3 Slutsatser och egna ställningstaganden

Med tanke på de vitt skilda situationer i vilka frågor om *condictio indebiti* kan aktualiseras måste domstolarna tillerkännas en viss flexibilitet i bedömningen. Alexandersson konstaterade dock redan på 1930-talet att det fanns ett behov av vissa fasta riktlinjer vid bedömningen av misstagsbetalningar, dvs. att det inte vore önskvärt med en helt fri skälighetsbedömning i varje enskilt fall.³⁷

Mot bakgrund av de avgöranden som presenterats ovan torde man kunna säga att rättspraxis rörande *condictio indebiti* framstår som något spretande.

³⁶ Jfr Mellqvist och Persson 2011, s.39.

³⁷ JustR Alexandersson i NJA 1933 s.25.

HD verkar t.ex. vara beredd att inte medta vissa av de traditionellt tillämpade rekvisiten i sin bedömning, i syfte att påverka vissa aktörers beteenden. I de båda 90-talsfallen³⁸ frångick HD en av grundpelarna i den svenska principen om *condictio indebiti*, kravet på inrättande i god tro, under åberopande av bl.a. intresset av trygghet i omsättningen. Utfallet av denna modifierade bedömningsmetod blev att betalarens intressen inte togs i beaktande, vilket kan kritiseras ur rättvisesynpunkt.

Det framstår visserligen som naturligt, i synnerhet då betalaren är en bank eller liknande, att HD försöker tillämpa principerna om *condictio indebiti* på ett sätt som manar betalaren till eftertanke och omsorg i skedet som föregår själva betalningen. Det bör emellertid finnas en strävan efter att upprätthålla själva ramverket i regleringen, dvs. huvudregeln, att misstagsbetalningar skall återgå, samt undantaget avseende mottagare som mottagit beloppet i god tro och sedermera, alltså i god tro, förbrukat eller på annat sätt inrättat sig efter betalningen. Denna ordning framstår som både välavvägd och rättvis då den beaktar båda parternas intressen.

HD:s argumentation i de fall som refererats ovan utvisar ingen tydlig struktur i bedömningen. I domskälen behandlas olika faktorer, ofta utan inbördes prioriteringsordning, och i de fall inrättandekravet diskuteras framställs det ofta endast som en faktor bland många andra. När en domstol har att ta ställning till en misstagsbetalning bör, enligt min mening, bedömningen ske i två steg, varav det första avser frågan om mottagande och inrättande i god tro. Finner domstolen att mottagaren inte varit i god tro, alternativt att inget inrättande skett bör återkravet bifallas i enlighet med huvudregeln. Först när domstolen konstaterat att mottagaren uppfyller rekvisiten i steg ett bör det bli aktuellt att gå vidare till steg två och väga betalarens och mottagarens respektive intressen mot varandra. Vid intresseavvägningen kan, och bör, domstolen väga in faktorer såsom omsättningens säkerhet, parternas culpa, billighetshänsyn etc. En sådan

³⁸ NJA 1994 s.177 och NJA 1999 s.575

ordning vore enligt min mening önskvärd eftersom den både upprätthåller huvudregeln om återbetalning och tillgodoser behovet av flexibilitet i bedömningen. Att bedömningen sker enligt en fast och strukturerad ordning innebär inte att domstolen är förhindrad att göra en nyanserad bedömning i det enskilda fallet. God tro i *condictio indebiti*-fallen föreligger, som ovan nämnts, då mottagaren varken insett eller bort inse att betalningen saknade rättslig grund: det är med andra ord ett krav på objektiva god tro. Vid bedömningen av vad mottagaren borde ha insett bör domstolen således, i enlighet med vad HD framhöll i NJA 1989 s.224, vara strängare mot en näringsidkare än mot en konsument. Vidare finns utrymme under steg ett för att beakta mottagarens ekonomiska kapacitet samt den tid under vilken betalaren förhållit sig passiv. Om betalaren är konsument kan domstolen således i detta skede välja att acceptera längre tids inaktivitet än i andra fall. Är mottagaren däremot en statlig myndighet eller en kapitalstark juridisk person bör väsentligt högre krav ställas vid bedömningen av inrättandefrågan.

Om utfallet av bedömningen under steg ett blir att inrättande i god tro anses ha skett, är situationen den att mottagaren, liksom betalaren, har ett beaktansvärt intresse. Steg två av bedömningen syftar således till att avgöra vilket av de båda intressena som skall ges företräde. Det är först i denna del av bedömningen som det blir aktuellt att föra in trygghet i omsättningen som ett skäl mot återbetalning. Fram till dess att mottagaren i god tro har inrättat sig efter betalningen talar trygghetsintresset snarare för att betalningen ska gå åter, än för mottagarens ståndpunkt. Under steg två av bedömningen finns även utrymme att ta hänsyn till om någon av parterna förfarit vårdslöst, haft bättre möjlighet att överblicka situationen, samt andra faktorer som inte berör frågan om mottagarens goda tro och inrättande.

Det är inte omöjligt att den metod jag förespråkar, eller åtminstone en snarlik sådan, redan tillämpas av svenska domstolar. Av det korta utdrag ur rättspraxis som presenterats ovan framgår dock att så inte alltid är fallet. Enligt min mening vore det till gagn för förutsebarheten i rättstillämpningen

om HD en gång för alla klargjorde sin konkreta syn på frågan om hur misstagsbetalningar ska bedömas. Det står klart att olika partskonstellationer innebär att olika hänsyn gör sig gällande, och att en strängare respektive mildare behandling kan vara påkallad för vissa kategorier av rättssubjekt. Principen om *condictio indebiti* i dess traditionella utformning medger emellertid att sådana olika hänsynstaganden görs. Det framstår därför som önskvärt att HD, istället för att utesluta vissa rekvisit från sin bedömning, strävar efter att bedöma varje enskilt fall enligt de rekvisit som sedan länge ansetts utgöra ramverket i den svenska varianten av principen om *condictio indebiti*. Det skulle sannolikt leda till en högre grad av kontinuitet i rättstillämpningen och färre oklara domskäl, på ett område där det relativt sällan kommer nya vägledande avgöranden.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

SKV Dnr. 131 862835-11/111, Skatteverkets hantering av misstagsinbetalningar till skattekontot.

Litteratur

Adlercreutz, Axel: *Avtalsrätt I*, 12 upplagan, Lund 2002.

Danielsson, Christer: ”Condictio indebiti: vad krävs för att en misstagsbetalning skall bli bestående?”, I: *Juridisk Tidskrift 2008/09 s.434*.

Danielsson, Christer: ”Condictio indebiti igen”, I: *Juridisk Tidskrift 2011/12 s.878*.

Gorton, Lars: ”Condictio indebiti i nyare svensk rättspraxis”, I: *Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 4-5/2005 s.452-470*.

Hellner, Jan: ”Betaling av misstag”, I: *Juridisk Tidskrift 1999/00 s.409*.

Hult, Phillips: *Juridisk debatt. Valda rättsvetenskapliga uppsatser*, Uppsala 1952.

Lennander, Gertrud: ”Misstagsbetalning och kvittning i konkurs”, I: *Festskrift till Torgny Håstad*, Uppsala 2010.

Mellqvist, Mikael och Persson, Ingemar: *Fordran & Skuld*, 9 upplagan, Uppsala 2011.

Morgell, Nils-Bertil: ”Condictio indebiti – kan staten inrätta sig?”, I:
Juridisk Tidskrift 2012/13 s.258.

Elektroniska källor

Mellqvist, Mikael: *Analys: 12-0 till condictio indebiti*, hämtat från Karnov
130416:

<http://juridik.karnovgroup.se.ludwig.lub.lu.se/document/1022984/1?versid=322-1-2008>

Rättsfallsförteckning

NJA 1933 s.25

NJA 1989 s.224

NJA 1994 s.177

NJA 1999 s.575

NJA 2001 s.353

NJA 2011 s.739